

Stan i problemy zagospodarowania lasów w miastach województwa mazowieckiego

The current state of forest management in cities and associated problems in the Mazowieckie Province

Wojciech Młynarski[✉], Adam Kaliszewski

Instytut Badawczy Leśnictwa, Zakład Zarządzania Zasobami Leśnymi,
Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3, 05–090 Raszyn

✉ Fax: +48 22 7153837, tel. +48 22 7150675, e-mail: W.Mlynarski@ibles.waw.pl

Abstract. The article presents research on the management and supervision of forests located within cities in the Mazowieckie Province. The information was obtained from questionnaires sent to all 85 city authorities in the province. The questions were related to organization and supervision of forests, forest management and protection, recreational management and financing of forests, as well as main problems associated with the management of urban forests.

The research indicated that forests, which altogether cover more than 10% of city area, have a very important function, despite the forest area per resident being very small. The difficulties in forest management may arise due to their highly fragmented distribution as well as the mixture of many different types of forest owners.

Moreover, communal forests in the province's smaller towns lack proper management and protection structures and lack recreational facilities as local infrastructure is poorly developed. These sort of activities are conducted only in larger municipalities. Most of the non-state owned forests within cities have simplified forest management plans, which counts as a big plus for the Mazowieckie Province when considered in the context of the whole country.

Certain measures should be taken to improve the condition of urban forests in the Mazowieckie Province, and serve to preserve and protection these forests. It is fundamental that city governments should cooperate with as wide as possible a circle of interested parties, to undertake common activities in forests of various ownership types located within each given urban area. Additionally, all feasible sources of financing should be considered.

Key words: urban forests, urbanised areas, communal forests, private forests

1. Wstęp

Lasy miejskie odgrywają dużą rolę w zaspokajaniu zapotrzebowania na pozaprodukcyjne funkcje publiczne, a sama produkcja surowca drzewnego ma w nich na ogół niewielkie znaczenie (Konijnendijk 2003). Do głównych funkcji lasów w miastach zaliczyć należy: umożliwienie mieszkańcom rekreacji i wypoczynku, ochronę przyrody i krajobrazu, ochronę bioróżnorodności, zapewnienie walorów estetycznych oraz kształtowanie warunków klimatycznych (Germann-Chiari, Seeland 2004). Ważę społecznych funkcji tych lasów

podkreśla fakt, że są one najpopularniejszymi miejscami rekreacji w Europie (Konijnendijk 2003).

Województwo mazowieckie jest jednym ze słabiej zalesionych regionów Polski, a na jednego mieszkańca Mazowsza przypada średnio o jedną trzecią mniejsza powierzchnia niż na statystycznego mieszkańca Polski. Na obszarze województwa znajduje się największa aglomeracja w Polsce oraz 84 inne ośrodki miejskie, a udział mieszkańców miast w całej populacji Mazowsza sięga niemal 65% i jest wyższy od średniej dla całego kraju (ok. 61%) (GUS 2011b).

Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań dotyczących prowadzenia gospodarki i nadzoru nad lasami na obszarze miast w województwie mazowieckim. Analiza obejmuje zagadnienia związane z organizacją i nadzorem, działaniami gospodarczymi i ochronnymi w lasach, rekreacyjnym zagospodarowaniem obszarów leśnych oraz finansowaniem. W pracy przedstawiono również najważniejsze praktyczne problemy odnoszące się do zagospodarowania lasów w miastach tego województwa.

2. Obiekt badań

Województwo mazowieckie zajmuje powierzchnię 35 558 km² (tj. 11,3% powierzchni kraju) i jest zamieszkiwane przez 5243 tys. osób (tj. 13,7% populacji Polski). W jego granicach leży 85 miast, z czego 39 liczy do 10 tys. mieszkańców, 32 zamieszkiwane są przez 10 do 30 tys. mieszkańców, a w 14 miejscowościach populacja przekracza 30 tys. osób. Tereny miejskie zajmują łącznie 2157 km², tj. 6,1% powierzchni województwa, i są zamieszkałe przez 3386 tys. osób, co stanowi 64,6% jego populacji. Największymi ośrodkami miejskimi są: Warszawa (1720 tys. mieszk.), Radom (222,5 tys. mieszk.) oraz Płock (126,1 tys. mieszk.). Do miast o najmniejszej liczbie ludności zalicza się: Wyśmierzyce (0,9 tys. mieszk.), Mordy (1,8 tys. mieszk.) oraz Brok i Bieżeń (po 1,9 tys. mieszk.) (GUS 2011b).

Lasy w granicach województwa mazowieckiego zajmują powierzchnię 820,7 tys. ha. Lesistość regionu, wynosząca 22,7%, jest znacznie niższa od średniej krajowej (29,2%). Na jednego mieszkańca województwa przypada ok. 0,156 ha lasu, tj. o jedną trzecią mniej niż na statystycznego mieszkańca Polski (0,239 ha). W strukturze własnościowej dominują lasy zarządzane przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe (PGLLP), zajmujące powierzchnię 417,3 tys. ha, tj. 50,8% powierzchni leśnej. Powierzchnia lasów prywatnych wynosi 353,4 tys. ha (43,1%), a lasów pozostałych form własności 50,0 tys. ha (6,1%) (GUS 2011a).

3. Metodyka badań

Ogólne dane o miastach i lasach województwa mazowieckiego pochodzą z opracowań Głównego Urzędu Statystycznego. Szczegółowych informacji o zagospodarowaniu lasów dostarczyła „Ankieta w sprawie organizacji, zagospodarowania i finansowania lasów w miastach województwa mazowieckiego”. Badania ankietowe przeprowadzono drogą korespondencyjną w urzędach miejskich wszystkich 85 miast województwa. Kwestio-

nariusz skierowano do wydziałów odpowiedzialnych za nadzór i/lub zagospodarowanie lasów w miastach.

Kwestionariusz ankiety zawierał pytania dotyczące lasów, gospodarki leśnej i ochrony przyrody w obrębie miast. W badaniu poproszono respondentów (tj. przedstawicieli wydziałów odpowiedzialnych za leśnictwo w urzędach miejskich) o odpowiedź na 16 pytań dotyczących lasów i gospodarki leśnej w granicach administracyjnych miasta, w szczególności skupiających się na następujących kwestiach:

- ogólnej charakterystyce lasów,
- nadzorze nad lasami,
- finansowaniu gospodarki leśnej i ochrony przyrody,
- wybranych zagadnieniach z zakresu zagospodarowania lasów (realizacji zadań gospodarczych i ochronnych, rekreacji).

Respondentów poproszono również o wyrażenie opinii na temat najistotniejszych praktycznych problemów związanych z prowadzeniem gospodarki w lasach na obszarze miasta.

Badanie przeprowadzono jesienią i zimą 2011 r. Ogółem otrzymano 51 wypełnionych – w całości lub częściowo – ankiet. Stanowi to 60% liczby miast województwa mazowieckiego. Zajmują one 74,2% powierzchni i skupiają 85,3% jego ludności miejskiej. Względnie najwięcej odpowiedzi uzyskano z miast liczących powyżej 30 tys. mieszkańców (11 ankiet, tj. 79%), najmniej natomiast – z miast o liczbie ludności od 10 do 30 tys. osób (16, tj. 50%). Z najmniejszych miast, liczących do 10 tys. mieszkańców, wpłynęły 24 ankiet (62% wysłanych). Jedynie 15 respondentów (co odpowiada 29% liczby ankiet uzyskanych z urzędów) podzieliło się swoimi opiniami na temat problemów związanych z zagospodarowaniem lasów miejskich.

Z uwagi na niepełne informacje uzyskane w drodze badania ankietowego w niniejszej publikacji omówienie zagadnień związanych z zagospodarowaniem (w tym zagospodarowaniem rekreacyjnym) i ochroną lasów dotyczy wyłącznie lasów komunalnych, tj. będących własnością gmin, a nie wszystkich lasów położonych w granicach miast.

4. Wyniki badań

4.1. Powierzchnia i struktura własnościowa lasów oraz dokumentacja urzędniowa

Łączna powierzchnia lasów w 51 miastach, z których uzyskano odpowiedzi na ankietę, wynosi 17 597 ha, co stanowi średnio 11,0% obszaru tych miast i 2,1% wszystkich lasów w województwie mazowieckim. Największy areal zajmują lasy w Warszawie (6354 ha), Otwocku

(1878 ha) oraz Gostyninie (1701 ha). W 13 miejscowościach w ogóle nie ma lasów, a w 16 kolejnych nie przekraczają powierzchni 100 ha. Najbardziej lesistymi miastami są Gostynin (52,5%), Brok (44,9%) i Otwock (39,7%). Spośród miast, w których występują lasy, najmniejszą lesistość mają Łosice i Iłża (poniżej 0,1%).

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców zdecydowanie najwięcej lasów ma Brok (665,7 ha), a następnie Gostynin (90,0 ha) i Radzymin (76,1 ha), najmniej natomiast – Łosice, Sokołów Podlaski i Iłża (0,1 ha). W trzech największych miastach województwa wskaźnik ten kształtuje się na poziomie od 3,2 ha (Radom) do 3,7 ha (Warszawa) i jest wyraźnie niższy od przeciętnego dla wszystkich miast regionu, wynoszącego 6,1 ha na 1000 mieszkańców.

W strukturze własności leśnej w granicach miast województwa dominują lasy prywatne własności osób fizycznych (42,6% powierzchni, 7494 ha). Udział lasów w zarządzie PGLLP wynosi 33,8% (5943 ha), a lasów komunalnych (lasów gmin, w tym gmin mających status miasta na prawach powiatu) – 16,3% (2876 ha). Lasy pozostałych form własności zajmują 7,3% powierzchni (1284 ha).

Między badanymi miastami występują znaczne różnice w strukturze własności lasów. W Łosicach, Iłży i Mogielnicy wszystkie lasy stanowią własność komunalną. W granicach Sokołowa Podlaskiego, Nowego Dworu Mazowieckiego i Ostrowi Mazowieckiej występują wyłącznie lasy Skarbu Państwa, pozostające w zarządzie Lasów Państwowych. W siedmiu miastach (Zwoleń, Biezuń, Garwolin, Brwinów, Halinów, Żelechów, Białobrzegi) znajduje się tylko prywatna własność leśna. Lasy wszystkich trzech powyższych form własności występują natomiast w 12 miastach Mazowsza.

Przepisy Ustawy o lasach z 1991 r. stanowią, że gospodarka leśna w Lasach Państwowych prowadzona jest według planu urządzenia lasu. W lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa podstawą prowadzenia działań gospodarczych jest uproszczony plan urządzenia lasu, a dla lasów rozdrobnionych o powierzchni do 10 ha zadania z zakresu gospodarki leśnej określa decyzja starosty wydana na podstawie inwentaryzacji stanu lasów. Aktualne uproszczone plany urządzenia lasu w okresie realizacji badań posiadało 25 spośród wszystkich 35 miast, na obszarze których występowały lasy niestanowiące własności Skarbu Państwa, co stanowiło 71% ich liczby. Powierzchnia lasów objęta tymi planami wynosiła ok. 10 tys. ha, tj. cztery piąte wszystkich lasów niepaństwowych w omawianych miastach.

4.2. Nadzór nad lasami w obrębie miast

Zgodnie z przepisami Ustawy o lasach z 1991 r. (Ustawa 1991) nadzór nad gospodarką leśną w lasach stanowiących własność Skarbu Państwa sprawuje minister środowiska. Organem nadzorującym gospodarkę leśną w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa jest starosta (art. 5 ust. 1). W miastach na prawach powiatu funkcje starosty sprawuje prezydent miasta (Ustawa 1998, art. 92 ust. 1). Starosta może jednak, w drodze porozumienia, powierzyć prowadzenie w jego imieniu spraw z zakresu nadzoru, w tym wydawanie decyzji administracyjnych w pierwszej instancji, nadleśniczemu Lasów Państwowych (Ustawa 1991, art. 5 ust. 3).

Wyniki badań wskazują, że samodzielny nadzór nad lasami niestanowiącymi własności Skarbu Państwa starostowie (prezydenci miast) sprawowali w 14 miastach, co stanowiło 40% miejscowości, w których występują lasy nienależące do Państwa. W 21 miastach nadzór powierzony został nadleśniczemu Lasów Państwowych.

W Warszawie gospodarka leśna w lasach własności komunalnej oraz nadzór nad lasami niestanowiącymi własności Skarbu Państwa prowadzone są przez wydzieloną miejską jednostkę budżetową „Lasy Warszawskie”, dysponującą własnym personelem, zatrudnionym wyłącznie w celu realizacji zadań statutowych na obszarze lasów. W pozostałych miastach zadania te realizują z reguły pracownicy wydziałów do spraw rolnictwa i/lub ochrony środowiska w urzędach miejskich lub starostwach powiatowych, o ile nie zostały one powierzone nadleśniczemu Lasów Państwowych.

4.3 Zagospodarowanie i ochrona lasów w lasach komunalnych

W tabeli 1 przedstawiono rozmiar najważniejszych zadań gospodarczych zrealizowanych w badanych miastach województwa mazowieckiego w latach 2008–2010. Miasta, z których uzyskano informacje, pogrupowano według liczby mieszkańców na trzy kategorie: do 30 tys. mieszkańców (14 miejscowości), od 30 do 100 tys. mieszkańców (7 miast) oraz powyżej 100 tys. mieszkańców (3 ośrodki miejskie).

Z przedstawionych powyżej danych wynika, że ograniczone zagospodarowanie lasu prowadzone było niemal wyłącznie w dużych miastach. W tej grupie miejscowości w latach 2008–2010 pozyskano łącznie 10 tys. m³ drewna, przeprowadzono zabiegi pielęgnacji drzewostanów na powierzchni 23 ha, a także na 10 ha założono nowe uprawy leśne. Jedynie pielęgnacja drzewostanów realizowana była we wszystkich trzech miastach tej grupy, natomiast zabiegi ochronne przed zwierzyną i przed owadami prowadzono wyłącznie w Warszawie.

Tabela 1. Rozmiar najważniejszych zadań gospodarczych w latach 2008–2010 na obszarze lasów komunalnych w miastach województwa mazowieckiego

Table 1. The extend of the most important management activities in 2008–2010 conducted in communal forests of the Mazowieckie Province

Rozmiar zadań gospodarczych Extend of management activity	Liczba ludności w miastach [tys.] City population [thousands]			
	< 30	30–100	> 100	razem total
Pozyskanie drewna (m³) Timber harvest (m ³)	129	35	9 848	10 012
Pielęgnacja drzewostanu (ha) Stand treatment (ha)	0	0	230	230
Zalesienia i odnowienia lasu (ha) Afforestation and reforestation (ha)	0	0	10	10
Ochrona przed zwierzyną (ha) Protection from wildlife damage (ha)	0	0	73	73
Ochrona przed owadami (ha) Protection from pests (ha)	0	0	2698	2698

Tabela 2. Wybrane obiekty rekreacyjne w lasach komunalnych w miastach województwa mazowieckiego

Table 2. Selected recreational objects in communal urban forests of the Mazowieckie Province

Kategoria wielkości miast (tys. mieszk.) City size categories (thousand residents)	Formy zagospodarowania Recreational objects						
	ścieżki przyrodniczo-leśne educational trails		ścieżki rowerowe bike trails		zadaszenia shade structures	miejsca na ognisko campfire places	płace zabaw playgrounds
	liczba number	km	liczba number	km			
< 30	1	5	5	13	0	0	0
30–100	1	3	1	0	0	0	0
> 100*	8	23	0	0	64	33	13

* Wyniki dotyczące grupy miast powyżej 100 tys. mieszkańców dotyczą Warszawy

The results in this category are for Warsaw city

Okazjonalne pozyskanie drewna odbywało się również w dwóch miastach z liczbą ludności nieprzekraczającą 30 tys. osób oraz w jednej miejscowości o populacji od 30 do 100 tys.

4.4. Rekreacyjne zagospodarowanie lasów komunalnych

Podobnie jak w przypadku zadań gospodarczych, obiekty rekreacyjne w lasach komunalnych miast województwa mazowieckiego w zasadzie nie powstawały w niedużych ośrodkach miejskich (tab. 2). Wyniki badania ankietowego pokazują, że jedynym miastem z rozbudowaną infrastrukturą rekreacyjną była Warszawa. W mniejszych ośrodkach obiekty rekreacyjne na obszarach leśnych występowały sporadycznie.

4.5. Finansowanie lasów komunalnych w miastach

Utrzymanie lasów komunalnych, w tym nadzór oraz tworzenie w nich infrastruktury rekreacyjnej, należy do zadań starosty (prezydenta miasta). W tabelach 3 i 4 zestawione zostały informacje o wysokości środków, w sumie i w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, przeznaczonych na realizację gospodarki leśnej i ochrony lasów oraz tworzenie w nich stosownej infrastruktury, bez wydatków na utrzymanie administracji leśnej i nadzoru nad lasami.

Z informacji zawartych w tabelach 3 i 4 wynika, że środki na utrzymanie i zagospodarowanie lasów komunalnych asygnowane były w zasadzie jedynie w większych ośrodkach miejskich. W latach 2008–2010 środki na lasy miejskie wygospodarowały dwa miasta z grupy do 30 tys. mieszkańców i 4 miasta zamieszkałe przez 30–100 tys. mieszkańców. W grupie największych

Tabela 3. Łączne wydatki na gospodarkę leśną w lasach komunalnych w miastach województwa mazowieckiego w latach 2008–2010 (tys. zł)

Table 3. Total expenditures on forest management in communal forests in cities of the Mazowieckie Province during 2008–2010 (thousand PLN)

Kategoria wielkości miast (tys. mieszk.) City size categories (thousand residents)	Środki budżetu miasta Funded from city budgets	Środki funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej Funded from the local funds for environmental protection and water management
< 30	13,5	0
30–100	63,6	0
> 100	14 455,4	3 391,9
w tym: / including: Płock	25,6	0
Warszawa	14 429,8	3 391,9

Tabela 4. Wydatki na gospodarkę leśną w lasach komunalnych w miastach województwa mazowieckiego w latach 2008–2010 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (wyłącznie w tych miastach, w których przeznaczono środki na ten cel) (zł/1000 mieszk.)

Table 4. Expenditures on forest management in communal forests in cities of the Mazowieckie Province during 2008–2010 recalculated per 1000 residents (includes only those cities where given expenditures existed) (PLN/1000 residents)

Kategoria wielkości miast (tys. mieszk.) City size categories (thousand residents)	Środki budżetu miasta Funded from city budgets	Środki funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej Funded from the local funds for environmental protection and water management
< 30	476,0	0
30–100	296,4	0
> 100	7 828,6	1 971,5
w tym: / including: Płock	202,7	0
Warszawa	8 389,5	1 971,5

miast pozytywnym przykładem była Warszawa, w której funkcjonuje osobna jednostka organizacyjna odpowiedzialna za nadzór i zagospodarowanie lasów miejskich, która corocznie otrzymywała na ten cel znaczące środki finansowe.

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców najwyższe – poza Warszawą – dofinansowanie w latach 2008–2010 przeznaczono na zagospodarowanie lasów w dwóch miastach o liczbie mieszkańców nieprzekraczającej 30 tys. – średnio 476 zł/1000 mieszk. Średnia dla czterech miast od 30 do 100 tys. mieszkańców była o ok. 40% niższa (296 zł/1000 mieszk.), a w liczącym ponad 126 tys. mieszkańców Płocku wyniosła jeszcze mniej – ok. 203 zł/1000 mieszk. Na tym tle wysokość środków przeznaczonych w Warszawie była wyjątkowa i sięgała niemal 8,4 tys. zł na tysiąc mieszkańców. Należy zauważyć, że Warszawa jest też jedynym miastem, które pozyskiwało środki na zagospodarowanie lasów komunalnych z innych źródeł – w tym przypadku był to Gminny Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

4.6. Problemy gospodarowania w lasach miejskich

Odpowiedź na otwarte pytanie o problemy gospodarowania w lasach miejskich znalazła się jedynie w ok. 30% wypełnionych ankiet, stąd wyniki należy traktować jedynie jako zasygnalizowanie najważniejszych problemów. Należą do nich:

- duże rozdrobnienie lasów komunalnych w obrębie miast oraz duże zróżnicowanie własności gruntów, uniemożliwiające efektywne zagospodarowanie lasów,
- silna antropopresja, szczególnie w większych ośrodkach miejskich,
- zaśmiecanie lasów, niszczenie roślinności oraz infrastruktury w lasach,
- rozpalanie ognisk poza miejscami do tego przeznaczonymi oraz kłusownictwo,
- brak aktualnej dokumentacji urzędniowej,
- brak kadr i odpowiednich środków finansowych.

5. Dyskusja wyników i wnioski

Przeprowadzone badania pokazują, że lasy stanowią ważny komponent miast województwa mazowieckiego. W skali całego województwa zajmują ponad 10% powierzchni miejskiej, przy czym w niektórych niedużych miejscowościach pokrywają nawet około połowy obszaru. Jednocześnie średnia powierzchnia lasów przypadająca na jednego mieszkańca, poza nielicznymi wyjątkami, jest bardzo mała. Z uwagi na znaczenie przyrodnicze i społeczne ekosystemów leśnych w miastach oraz szczupłość tych zasobów, konieczne wydaje się podejmowanie aktywnych środków służących ich zachowaniu i ochronie.

Lasy miejskie pełnią przede wszystkim funkcje rekreacyjne i turystyczne, stąd gospodarcze pozyskanie drewna ma drugorzędne znaczenie i towarzyszy zabiegom pielęgnacyjnym, ochronnym oraz pracom związanym z zapewnieniem bezpieczeństwa ludzi i mienia w lasach (Zajac et al. 2005). Główne funkcje tych lasów przejawiają się w stwarzaniu warunków do rekreacji i wypoczynku mieszkańców ośrodków miejskich, ochronie różnorodności biologicznej i krajobrazu, zapewnieniu walorów estetycznych czy kształtowaniu warunków klimatycznych oraz produkcji drewna (Ważyński 1995; Germann-Chiari, Seeland 2004).

Trudności w prowadzeniu gospodarki leśnej na obszarach miejskich w znacznym stopniu wynikają z dużego rozdrobnienia oraz zróżnicowania form własności lasów. Skuteczna realizacja celów i funkcji w takich sytuacjach wymaga wypracowywania spójnego podejścia, w tym spójnego zagospodarowania lasów różnych form własności w obrębie jednego ośrodka miejskiego. Tym samym problematyka planowania dotycząca lasów nie powinna zostać zamknięta wyłącznie w planach urzędzenia i uproszczonych planach urzędzenia lasu, ale także stanowić istotny komponent strategii rozwoju miast i dokumentów planowania przestrzennego (Grey 1996). Będzie to wymagać szerokiej i aktywnej współpracy między władzami miast, nadleśniczymi Lasów Państwowych, prywatnymi właścicielami i innymi posiadaczami lasów, a także mieszkańcami i organizacjami społecznymi. Jak bowiem wykazują Germann-Chiari i Seeland (2004) lasy w miastach muszą odzwierciedlać postrzeganie lasu przez ludność miejską i prowadzić do zaspokajania potrzeb społecznych.

Wyniki badań pokazują również inne problemy. W mniejszych miastach województwa mazowieckiego w lasach komunalnych w badanym okresie w zasadzie nie były prowadzone zabiegi z zakresu zagospodarowania i ochrony, a także zagospodarowania turystycznego. Działania te miały miejsce w dużych ośrodkach miejskich. Zakładając rzetelność uzyskanych danych, można to tłumaczyć brakiem zainteresowania decydentów

lasami, co przekładało się również na zauważalny brak środków finansowych na ten cel. W sytuacji znaczącej antropopresji przystosowanie lasu do potrzeb rekreacji poprzez wydzielenie terenów funkcjonalnych (drogi, ścieżki, miejsca odpoczynku, pola biwakowe), wyposażonych w elementy technicznego zagospodarowania, a także zastosowanie odpowiedniego postępowania hodowlanego, pozwala na zminimalizowanie negatywnego wpływu odwiedzających na las (Springgate, Hoestrey 1995; Ważyński 1995; Łonkiewicz 1997; Malmivarsa et al. 2002).

Należy też zauważyć, że poprawa stanu zagospodarowania i ochrony lasów mogłaby uzyskać finansowanie również z innych źródeł, niż tylko z budżetu miast. Na ochronę leśnej różnorodności biologicznej możliwe jest uzyskanie dofinansowania ze środków funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej (m.in. wojewódzkiego). Z kolei rozwój infrastruktury rekreacyjnej i sportowej może być realizowany z funduszy Unii Europejskiej. Uzyskane wyniki wskazują, że w badanych miastach potencjał tych źródeł finansowania nie został wykorzystany.

Prowadzone badania ujawniają również pozytywne zjawiska związane z prowadzeniem gospodarki w lasach miejskich Mazowsza. Pierwszym z nich jest fakt, że aktualną dokumentację urzędzeniową dla lasów niestanowiących własności Skarbu Państwa posiada ponad 70% miast i jest nią objęte około 80% lasów „niepaństwowych”. Jest to wynik znacznie lepszy od średniej krajowej (62%) i całego województwa mazowieckiego (60,0%) (GUS 2011a).

Druga kwestia wiąże się z nadzorem nad lasami niestanowiącymi własności Skarbu Państwa. W ponad połowie badanych miast nadzór nad gospodarką leśną został powierzony nadleśniczym Lasów Państwowych. Rozwiązanie to daje możliwość prowadzenia jednolitego nadzoru nad wszystkimi lasami w obrębie miasta, a także fachowej realizacji działań gospodarczych w lasach komunalnych. Na daleko sięgające zaniedbania starostów (prezydentów miast) w zakresie sporządzania dokumentacji urzędzeniowej w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa oraz kontroli nad realizacją wyznaczonych zadań ochronnych i gospodarczych zwraca uwagę opublikowany w 2011 r. raport Najwyższej Izby Kontroli (NIK 2011). Jednocześnie kontrolerzy NIK pozytywnie ocenili realizację przez nadleśniczych Lasów Państwowych zadań określonych w porozumieniach zawartych ze starostami. Na tym tle również pozytywnie trzeba ocenić powołanie w Warszawie, gdzie lasy narażone są na szczególnie dużą antropopresję, osobnej jednostki realizującej zadania określone w Ustawie o lasach.

Na podstawie przeprowadzonych badań sformułowano następujące wnioski:

1. Lasy stanowią ważny komponent miast województwa mazowieckiego. Z uwagi na znaczenie przyrodnicze i społeczne ekosystemów leśnych w miastach oraz szczupłość tych zasobów konieczne jest podejmowanie aktywnych środków służących ich zachowaniu i ochronie.

2. Niezbędne jest poszukiwanie przez władze miast we współpracy z możliwie najszerszymi kręgami zainteresowanych stron spójnego podejścia do zagospodarowania lasów różnych form własności w obrębie jednego ośrodka miejskiego.

3. Wskazane jest rozwijanie w lasach w miastach infrastruktury rekreacyjnej, pozwalającej minimalizować negatywne oddziaływania na las.

4. Problemy, na jakie natrafiają jednostki sprawujące nadzór nad gospodarką leśną w lasach komunalnych miast województwa mazowieckiego, wskazują, że uzasadnione jest podjęcie kroków służących wzmocnieniu nadzoru nad lasami.

5. Wskazane jest poszukiwanie przez władze miast województwa mazowieckiego pozabudżetowych źródeł finansowania ochrony zasobów przyrodniczych i rozwoju infrastruktury rekreacyjnej w lasach miejskich.

Podziękowania

W publikacji przedstawiono wyniki badań zrealizowanych w ramach projektu badawczego pt. „Ekonomiczne konsekwencje ochrony przyrody w lasach państwowych, prywatnych oraz miejskich na przykładzie województwa mazowieckiego”, sfinansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego ze środków budżetowych na naukę w latach 2010–2013 (umowa nr 1014/B/ P01/2010/39).

Literatura

Grey G.W. 1996. *The Urban Forest. Comprehensive Management*. New York, John Wiley & Sons, Inc.

Germann-Chiari C., Seeland C. 2004. Are urban green spaces optimally distributed to act as places for social integration? Results of a geographical information system (GIS) approach for urban forestry research. *Forest Policy and Economics*, 6: 3–13.

Konijnendijk C.C. 2003. A decade of urban forestry in Europe. *Forest Policy and Economics*, 5: 173–186.

Łonkiewicz B. 1997. Urządzanie i zagospodarowanie lasu w terenach zurbanizowanych i uzdrowiskowych. *Postępy Techniki w Leśnictwie*, 64: 31–37.

Malmivaara M., Löfström I., Vanha-Majamaa I. 2002. Anthropogenic effects on understorey vegetation in *Myrtillus* type urban forests in southern Finland. *Silva Fennica*, 36(1): 367–381.

Springgate L., Hoesterey R. 1995. Bellevue, Washington: Managing the Urban Forest for Multiple Benefits, w: *Urban Forest Landscapes: Integrating Multidisciplinary Perspectives* (red. G. Bradley). Seattle and London, University of Washington Press.

Ważyński B. 1995. *Urządzanie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji*. Poznań, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu.

Zając S., Gołos P., Głaz J., Kaliszewski A., Sikora A., Hildebrand K. 2009. *Opracowanie metody delimitacji funkcji lasu oraz zasad wielofunkcyjnej zrównoważonej gospodarki leśnej na przykładzie LKP Lasy Warszawskie*. Dokumentacja naukowa IBL, 109 s.

Materiały źródłowe

GUS 2011a. *Leśnictwo 2011*. Warszawa, Główny Urząd Statystyczny.

GUS 2011b. *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2011 r.* Warszawa, Główny Urząd Statystyczny.

NIK 2011. *Informacja o wynikach kontroli realizacji przez starostów zadań dotyczących gospodarki leśnej w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa*. Białystok, Najwyższa Izba Kontroli, Delegatura w Białymstoku.

Ustawa 1991. *Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach*. Tekst jedn. Dz.U. z 2011 r. nr 12 poz. 59 z późn. zm.

Ustawa 1998. *Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym*. Tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. nr 142 poz. 1592 z późn. zm.

